

تدوین سناریوهای متصور برای آینده نهاد رسانه‌ای کتابخانه‌های عمومی ایران

جلال غفاری قدیر (نویسنده مسئول)

دکترای مدیریت رسانه از دانشگاه تهران

ghafari@ut.ac.ir

طاهر روشندل اربطانی

دانشیار گروه مدیریت رسانه دانشگاه تهران

arbatani@ut.ac.ir

محمدصادق ضیائی

استاد گروه مدیریت دولتی دانشگاه تهران

ziaei@ut.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۳۹۱/۴/۵؛ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۱/۹/۱۵

چکیده

هدف: هدف تحقیق حاضر، تدوین سناریوهای متصور برای آینده کتابخانه‌های عمومی ایران است. در این تحقیق، کتابخانه‌های عمومی با توجه به جایگاه و کارکردهایش، به مثابه یک رسانه ارتباطی تبیین شده است.

روش: در پژوهش حاضر از ساخت سناریو به منظور پرداختن به چندگانگی و غیرقابل پیش‌بینی بودن آینده استفاده شده است. مدل سناریونویسی در این تحقیق مدل دو در دو بوده که از تقاطع دو پیش‌ران دارای عدم قطعیت شکل می‌گیرد، به همین دلیل لازم بود تا ابتدا فهرستی از پیش‌ران‌ها شناسایی شود. برای استخراج عدم قطعیت‌های اساسی، از روش دلفی بر پایه جمع‌آوری نظریات کارشناسان و متخصصان از طریق ارسال پرسشنامه استفاده شد.

یافته‌ها: یافته‌های نشان داد که اساسی‌ترین عدم قطعیت‌ها در حوزه کتابخانه‌های عمومی فضای فیزیکی در مقابل فضای مجازی، منابع فیزیکی در مقابل عنوان منابع مجازی، و محلی‌گرایی در مقابل جهانی‌گرایی به شمار می‌آیند. البته از جهتی منابع مجازی وابستگی ذاتی به فضا و مکان مجازی دارند لذا این دو عدم قطعیت تجمیع و به عنوان یک محور مورد استفاده قرار گرفت و چهار سناریو بر مبنای دو عامل زیر شناسایی شد: الف) «فضا و منابع» که دو سر طیف آن «مجازی» و «فیزیکی» است و ب) «جهت خدمات» که دو سر طیف آن «ترویج منابع فرهنگی محلی و بومی» و «ترویج فرهنگ جهانی» است. این چهار سناریو با نام‌های ۱- کتابخانه به‌عنوان هاب محلی ۲- کتابخانه به‌عنوان مرکز رسانه ۳- کتابخانه به‌عنوان کتابخانه مجازی و ۴- کتابخانه به‌عنوان شبکه مجازی اطلاعات معرفی شدند.

اصالت/ارزش: مقاله حاضر در صدد است تا با استفاده از فنون فرارشته‌ای آینده‌پژوهی، زمینه‌های حضور اثربخش کتابخانه‌های عمومی را در میان رقبای رسانه‌ای خصوصاً رسانه‌های نوظهور فراهم کند.

کلیدواژه‌ها: آینده‌نگاری، رسانه‌های گروهی، کتابخانه عمومی، رسانه‌های نوظهور، سناریو

Research on Information Science and Public Libraries
The Quarterly Journal of Iran Public Libraries Foundation
Vol. 19, No.3, Successive No.74 Fall 2013
Pp. 295-328
Indexed in SID, ISC & MagIran

تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی
فصلنامه علمی-پژوهشی
دوره ۱۹، شماره ۳، پیاپی ۷۴، پاییز ۱۳۹۲
ص ص ۲۹۵-۳۲۸
نماینده شده SID, ISC و MagIran

مقدمه

رسانه‌های گروهی به‌واسطه هدایت رفتار اجتماعی به سمت الگوهای اجتماعی قابل قبول، نقش مهمی در جامعه بر عهده دارند. اما آنها دقیقاً چگونه بر افراد تأثیر می‌گذارند؟ جامعه‌شناسان شیوه‌های تأثیر رسانه‌های گروهی بر افراد را در دو زمینه دانسته‌اند: رویکرد شخصی و رویکرد فرهنگی. در رویکرد شخصی بر این که رسانه‌های گروهی تأثیری بسیار مستقیم بر افراد دارند، تأکید می‌شود. در رویکرد فرهنگی، رسانه‌های گروهی دارای تأثیرات سریع تلقی نمی‌شوند، بلکه دارای تأثیرات کند دانسته می‌شوند و فضای حاکم بر افکار عمومی و انتظارات مربوط به جامعه را افزایش می‌دهند (مور، ۱۳۸۲). مهم‌ترین ویژگی رسانه، حامل نشانه بودن است و اینکه رسانه زمانی معنای ذاتی خویش را پیدا می‌کند که توانایی انتقال نشانه‌های برخاسته از ذهن انسان‌ها را داشته باشد. بدین ترتیب، پس از سنت شفاهی که به‌مثابه اولین رسانه انتقال پیام است، رسانه‌های نوشتاری از قبیل سنگ‌نوشته‌ها، الواح گلی، پاپیروس، و پوستی به‌عنوان مهم‌ترین رسانه‌های نوشتاری مطرح بوده‌اند (دانسی، ۱۳۸۷). اهمیت کتاب به‌منزله رسانه‌ای تأثیرگذار بر رفتار فردی و گروهی، همانند سایر رسانه‌ها، بیشتر در ارتباط با مفهوم «اثرگذاری اجتماعی» تبلور می‌یابد. اثرگذاری اجتماعی فراگرد جامعه‌پذیری، و فشاری است که افراد را در جهت هم‌رنگی و تبعیت از جامعه سوق داده می‌دهد (کازنو، ۱۳۶۴).

کتابخانه‌های عمومی به‌مثابه گنجینه‌های حافظه جمعی، وظیفه‌ای فراتر از اطلاع‌رسانی و آموزش دارد. کارکردهایی مانند سیاست‌گذاری اجتماعی، فرهنگی، و اقتصادی که در حیطه کارکردهای کتابخانه‌های عمومی تعریف شده است، ناظر بر وظیفه اثرگذاری اجتماعی آن است. بنابراین کتابخانه‌های عمومی به‌عنوان حلقه‌ای متفکرانه و دانش‌مدارانه (و نه ژورنالیستی) از زنجیره رسانه‌های گروهی که متکفل امر اثرگذاری اجتماعی است مطرح می‌شود؛ محملی که ضمن احترام به انتخاب فرد، فضای سالمی برای بالا بردن سطح توانایی‌های فکری و معرفتی ایجاد می‌کند. برای رسانه‌ها کارکردهایی نظیر کارکردهای فرهنگی، سیاسی، اطلاعاتی، و تفریحی قائل شده‌اند که کتابخانه‌های عمومی دارای همه آنهاست. قابلیت بالقوه کتاب برای بازنمایی نشانه‌هایی که بتواند تأثیر غیرمستقیم بر خوانندگان داشته باشد و کتابخانه‌های عمومی به‌مثابه نهادهایی که وظیفه اثرگذاری اجتماعی را در زنجیره رسانه‌های گروهی بر عهده دارند و

مهم‌ترین محمل حفظ منابع مدون محسوب می‌شوند، ما را به استفاده بهینه از آنها برای حفظ و گسترش کارکردهای اجتماعی آن فرامی‌خواند (پارسازاده و شقاقی، ۱۳۸۸).

به نظر می‌رسد پس از گذشت حدود یک دهه از قانون تأسیس و نوسازی کتابخانه‌های عمومی (مصوب ۱۳۸۲ مجلس شورای اسلامی)، و با انجام فعالیت‌هایی در جهت تجدید ساختار و نوسازی نظام کتابخانه عمومی، تغییرات در حوزه جامعه، رسانه‌ها و چشم‌انداز اطلاعاتی، پیامدهایی را برای تعامل مردم با کتابخانه‌ها به همراه داشته است. این تغییرات بیانگر ضرورت تأمل درباره فعالیت‌ها و خدمات کتابخانه‌های عمومی در آینده پرمخاطره و پرچالش فضای رسانه‌ای جدید است.

پرسش‌های اساسی

پژوهش حاضر در صدد است تا به پرسش اصلی مقابل پاسخ دهد: سناریوهای متصور برای آینده کتابخانه‌های عمومی ایران چگونه است؟ در کنار سوال اصلی و برای استخراج سناریوها لازم است به این سؤال که عدم قطعیت‌های اساسی مربوط به آینده کتابخانه‌های عمومی چیست؟ نیز پاسخ دهیم.

روش تحقیق

در تعریف تقریباً پذیرفته شده‌ای که در سال ۲۰۰۱ ارائه شده است، «آینده‌نگاری فرایندی نظام‌مند، مشارکتی و گردآورنده ادراکات آینده است که چشم‌اندازی میان مدت تا بلندمدت را با هدف اتخاذ تصمیمات روزآمد و بسیج اقدامات مشترک بنا می‌سازد» (ناظمی و قدیری، ۱۳۸۵). سناریو را نیز در تعاریف، ابزاری برای نظم‌دهی به ادراک فرد درباره محیط‌های بدیل آینده می‌دانند که تصمیم‌های فرد در آن محیط‌ها گرفته خواهد شد. در واقع سناریو ابزاری برای مدیریت و ساختاردهی به عدم قطعیت آینده است (شوارتز، ۱۹۹۱؛ رینگلاند، ۱۹۹۸؛ ویک، ۱۹۸۵). بنابراین، سناریونگاری روشی است که در آن با کشف نیروهای پیش‌ران کلیدی^۱ در بافت تغییرات شتابان و عدم قطعیت‌های متعدد، رهبران و مدیران با نگاه به رویدادهای غیرمنتظره در آینده و درک عمیق پیامدهای احتمالی آنها، چندین روایت متمایز را درباره آینده‌های ممکن کشف و تعریف می‌کنند. سناریوها در مکاتب مختلف به صورت‌های

1. key driving forces

گونگون تهیه می‌شوند اما در معروف‌ترین مدل سناریونویسی که با نام سناریوهای دو در دو (۲×۲) شناخته می‌شود، هر سناریو از تقاطع دو پیش‌ران دارای عدم قطعیت شکل می‌گیرد و به همین دلیل لازم است تا ابتدا فهرستی از پیش‌ران‌ها شناسایی شود.

بعضی از نیروهای پیش‌ران از پیش مشخص هستند و بعضی با عدم قطعیت همراه‌اند. برای مثال می‌توان با احتمال بالایی پیش‌بینی کرد که تعداد افراد باسواد در آینده افزایش می‌یابد اما درباره وضعیت تحصیل‌کنندگان برای مثال رشته مدیریت نمی‌توان وضعیت معینی را پیش‌بینی کرد. بنابراین می‌توان حالت‌های دوگانه‌ای را در دو سر یک طیف در نظر گرفت که هر یک از این دو حالت طرفداران و دلایل توجیه‌کننده خود را دارند.

در واقع انتخاب پیش‌ران‌های سازنده سناریوها براساس دو معیار است: نخست درجه عدم قطعیت. نکته اصلی، شناسایی دو یا سه عاملی است که از بقیه غیرقطعی‌تر باشند. دومین شاخص که شرح آن گذشت عبارت از درجه اهمیت موضوع شناسایی شده است. برای سنجش عدم قطعیت از شاخص اجماع استفاده شده است. برای اجماع دو معنا قابل تصور است:

۱. اجماع به معنای وحدت نظرات: در این معنا شاخصی که مورد توجه قرار می‌گیرد، واریانس نظرت خبرگان است (کندی، ۲۰۰۴؛ رو و رایت، ۱۹۹۹). ۲. اجماع به معنای برآیند نظرات: در این معنا شاخصی که مورد توجه قرار می‌گیرد، میانگین نظرات خبرگان است (لاندنتا، ۲۰۰۶). در تحقیق حاضر، اجماع به معنای اخیر مدنظر است؛ لذا در محاسبه شاخص اجماع از مفهوم بنیادین میانگین استفاده شده است. شایان ذکر است که در دلفی، روش مورد استفاده برای آنالیز و چگونگی مدیریت اطلاعات تولید شده دقیقاً تعریف نگردیده است و این منجر به تنوع رویکرد و تفسیر گزارش‌ها شده که انسجام روش را تحت تأثیر قرار می‌دهد و لذا روش‌های تحلیل نیز بر اساس هدف دلفی، ساختار دورها، نوع سؤالات و تعداد شرکت‌کنندگان تعیین می‌شود (اوکلی و پاولسکی، ۲۰۰۴). در سناریونگاری حدود سه یا چهار داستان خودسازگار (هر رویداد منطقاً به رویدادهای قبلی وابسته باشد) و بدیل درباره آینده ارائه می‌شود (علیزاده و همکاران، ۱۳۸۷). نمونه آماری در نظرسنجی دلفی شامل دست‌اندرکاران و مدیران اجرایی و نخبگان دارای صلاحیت کتابخانه بود که به‌طور غیرتصادفی و به شکل قضاوتی براساس شاخص تسلط علمی و نیز سابقه فعالیت اجرایی در سطح مدیرکل استانی و

ستادی با حداقل ۵ سال سابقه انتخاب شدند که ۴۰ نفر را در بر گرفت. ابزارهای گردآوری اطلاعات نیز عبارت از «اسناد و مدارک» و «پرسشنامه» بود.

یافته‌ها

در این بخش به بررسی نتایج حاصل از اجرای فرایند دلفی خواهیم پرداخت. دلفی در دو دور برگزار شد و در هر دور، پرسش‌هایی مشابه در اختیار صاحب‌نظران قرار گرفت. در این پرسش‌ها عدم قطعیت‌هایی که دو حالت حدی داشته و درباره وقوع یکی از آنها ابهام وجود داشت، به صورت یک طیف ارائه و پرسش‌هایی درباره این دو حالت مطرح شد. میزان پاسخگویی در مرحله اول ۷۰ درصد (۲۸ پاسخ) بود. در مرحله دوم پرسشنامه برای ۳۰ تن از صاحب‌نظران ارسال و ۲۲ پاسخ‌نامه دریافت شد که نشان‌دهنده میزان مشارکت ۷۳ درصدی است که مشارکت بسیاری خوبی را نشان می‌دهد.

اطلاعات جمعیت‌شناختی پاسخ‌دهندگان

جدول ۱ ویژگی‌های جمعیت‌شناختی خبرگان حوزه کتابخانه‌های عمومی

جنسیت	تحصیلات					تعداد کل پاسخ‌دهندگان (نفر)	فراوانی	درصد
	مرد	زن	بی‌پاسخ	دکتری	کارشناسی ارشد			
مرد	۲۳	۳	۲	۹	۱۴	۳	۲۸	۱۰۰
زن	۱۰	۱	۱	۸	۱۱	۲	۲۲	۱۰۰
بی‌پاسخ	۲	۱	۱	۱	۱	۱	۲	۱۰۰
مرد	۸۲.۱۴	۱۰.۷۱	۷.۱۴	۳۲.۱۴	۵۰.۰۰	۱۰.۷۱	۱۰۰	۱۰۰
زن	۱۹	۱	۱	۸	۱۱	۲	۲۲	۱۰۰
بی‌پاسخ	۸۶.۳۶	۴.۵۵	۴.۵۵	۳۶.۳۶	۵۰.۰۰	۹.۰۹	۱۰۰	۱۰۰

همچنان که جدول ۱ نشان می‌دهد، ۸۵ درصد پاسخ‌دهندگان دارای تحصیلات کارشناسی ارشد و دکتری و ۹۰ درصد آنها مرد بودند.

تحلیل پرسش‌های دلفی

در پرسشنامه، تعدادی از مهمترین عدم قطعیت‌های مرتبط با موضوع آمده است. علاوه بر این، عدم قطعیت‌ها به صورت دو گانه و با توصیف دو وضعیت مختلف ممکن از آینده آمده است. از خبرگان خواسته شد تا میزان موافقت خود را درباره هر یک از دو وضعیت اعلام کنند. در خصوص هر عدم قطعیت، سه پرسش درباره «میزان تخصص پاسخ‌دهنده درباره عدم قطعیت»، «موافقت پاسخ‌دهنده با هر یک از حالت‌های عدم قطعیت» و «اهمیت عدم قطعیت در سیاست‌گذاری برای کتابخانه‌های عمومی» به صورت زیر مورد پرسش قرار گرفت:

در خصوص پاسخ‌دهی به مساله تا چه حد خود را خیره می‌دانید؟

الف) زیاد (ب) متوسط (پ) کم (ت) هیچ

صرف نظر از دلایل ذکر شده، با کدام یک از دو حالت موافق هستید؟

الف) شدیداً با حالت اول موافقم (ب) تا حدی با حالت اول موافقم

پ) شدیداً با حالت دوم موافقم (ت) تا حدی با حالت دوم موافقم

ث) هر دو حالت را یکسان می‌دانم (ممتنع) (ج) نمی‌دانم

انتخاب یکی از دو حالت فوق برای سیاست‌گذاری در این حوزه تا چه میزان اهمیت دارد؟

الف) زیاد (ب) متوسط (پ) کم (ت) هیچ

برای هر عدم قطعیت بر اساس سه پرسش طرح شده، سه شاخص تخصص، اجماع، و

اهمیت نیز محاسبه گردید:

$$(تعداد پاسخ‌ها به گزینه الف $\times 100$) + (تعداد پاسخ‌ها به گزینه ب $\times 50$) + (تعداد پاسخ‌ها به گزینه پ $\times 25$) + (تعداد پاسخ‌ها به گزینه ت $\times 0$)$$

شاخص تخصص =

تعداد کل پاسخ‌ها به گزینه‌های الف، ب، پ

$$(تعداد پاسخ‌ها به گزینه الف $\times 2$) + (تعداد پاسخ‌ها به گزینه ب $\times 1$) + (تعداد پاسخ‌ها به گزینه پ $\times 2$) + (تعداد پاسخ‌ها به گزینه ت $\times 1$)$$

شاخص اجماع =

تعداد کل پاسخ‌ها به گزینه‌های الف، ب، پ، ت

(تعداد پاسخ‌ها به گزینه الف $\times 100$) + (تعداد پاسخ‌ها به گزینه ب $\times 50$) + (تعداد پاسخ‌ها به گزینه پ $\times 25$) + (تعداد پاسخ‌ها به گزینه ت $\times 0$)

شاخص اهمیت =

تعداد کل پاسخ‌ها به گزینه‌های الف، ب، پ، ت

وضعیت عدم قطعیت ۱: فضای فیزیکی در مقابل فضای مجازی

وضعیت ۱: دارا بودن فضای فیزیکی دلیل اصلی استفاده از کتابخانه‌های عمومی است.
وضعیت ۲: دارا بودن فضای مجازی دلیل اصلی استفاده از کتابخانه‌های عمومی است. میزان توافق خبرگان در هر یک از دو حالت با سنجش موسوم به شاخص اجماع اندازه‌گیری شد. این نتایج در جدول ۱ و به صورت ترسیمی در شکل ۱ نشان داده شده است.

جدول ۱. میزان موافقت خبرگان با هر یک از گزینه‌ها در دور اول دلفی

ضریب	شاخص	موافقان	موافقان	موافقان	موافقان	موافقان	موافقان
واریانس	اجماع	گزینه ج	گزینه ث	گزینه ت	گزینه پ	گزینه ب	گزینه الف
۶.۰۰	۰.۲۱	۰	۴ درصد	۲۹ درصد	۲۵ درصد	۲۹ درصد	۱۴ درصد

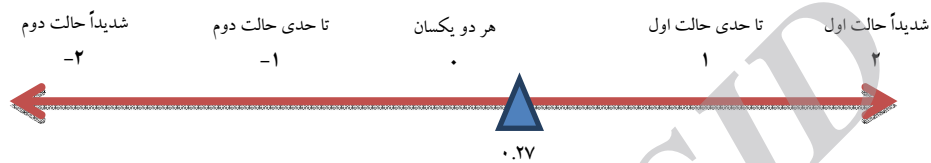

شکل ۱. شاخص اجماع وضعیت اول در دور اول دلفی

حرکت در هر یک از دو سوی محور نشان‌دهنده میزان تمایل به سمت یکی از دو حالت پیشگام است. شکل ۱ نشان می‌دهد که خبرگان حوزه کتابخانه‌های عمومی، نظرات پراکنده‌ای در خصوص توافق با هر یک از دو حالت دارند و اجماع اندکی پیرامون آن وجود دارد، با این حال تمایل اندکی به سمت حالت اول وجود دارد. ضریب واریانس پاسخ‌ها به این پرسش ۶.۰۰ است که نشان‌دهنده میزان پراکندگی نظرات خبرگان است. میزان توافق خبرگان درباره این پرسش در دور دوم دلفی در شکل ۲ نشان داده شده است که نشان می‌دهد خبرگان بیشتر به همان حالت قبلی تمایل دارند. ضریب واریانس پاسخ‌ها به این پرسش در دور دوم نیز معادل ۷.۰۵ است که نشان می‌دهد پراکندگی آراء خبرگان در دور دوم بیشتر شده است.

جدول ۲. میزان موافقت خبرگان با هر یک از گزینه‌ها در دور دوم دلفی

موافقان گزینه الف	موافقان گزینه ب	موافقان گزینه پ	موافقان گزینه ت	موافقان گزینه ث	موافقان گزینه ج	شاخص اجماع	ضریب واریانس
٪۹	٪۵۹	٪۵	٪۵	٪۲۳	۰	۰.۲۷	۷.۰۵

شکل ۲. شاخص اجماع وضعیت اول در دور دوم دلفی

شاخص تخصص این وضعیت در دور اول و دوم دلفی به صورت جدول ۳ است:

ضریب واریانس	شاخص تخصص	موافقان گزینه ت	موافقان گزینه پ	موافقان گزینه ب	موافقان گزینه الف	
۸.۶۴	۷۵.۰۰	۰	۰	٪۵۰	٪۵۰	دور اول دلفی
۹.۲۹	۶۲.۵۰	۰	٪۵	٪۶۸	٪۲۷	دور دوم دلفی

شاخص اهمیت این وضعیت در دور اول و دوم دلفی به صورت جدول ۴ است.

ضریب واریانس	شاخص اهمیت	موافقان گزینه ت	موافقان گزینه پ	موافقان گزینه ب	موافقان گزینه الف	
۱۶.۴۴	۷۶.۰۳	٪۴	٪۴	٪۲۱	٪۶۴	دور اول دلفی
۷.۴۴	۸۵.۲۳	٪۰	٪۵	٪۲۳	٪۷۳	دور دوم دلفی

وضعیت عدم قطعیت ۲: منابع فیزیکی در مقابل منابع مجازی

وضعیت ۱ از آینده: مردم تمایل دارند از منابع فیزیکی استفاده کنند.

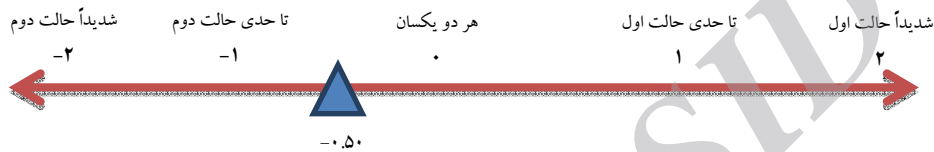
وضعیت ۲ مردم تمایل دارند از منابع مجازی استفاده کنند.

میزان توافق خبرگان در هر یک از دو حالت در جدول ۵ و به صورت ترسیمی در شکل ۳

نشان داده شده است:

جدول ۵. میزان موافقت خبرگان با هر یک از گزینه‌ها در دور اول دلفی

موافقان گزینه الف	موافقان گزینه ب	موافقان گزینه پ	موافقان گزینه ت	موافقان گزینه ث	موافقان گزینه ج	شاخص اجماع	ضریب واریانس
۷٪	۱۴٪	۷٪	۶۴٪	۷٪	۰	-۰.۵۰	-۲.۳۰

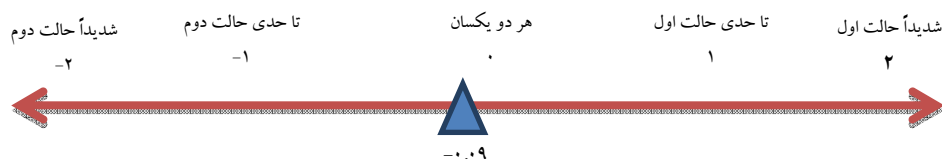
شکل ۳. شاخص اجماع وضعیت اول در دور اول دلفی

حرکت در هر یک از دو سوی محور نشان‌دهنده میزان تمایل به سمت یکی از دو حالت پیشگام است. شکل ۳ نشان می‌دهد که خبرگان حوزه کتابخانه‌های عمومی، نظرات پراکنده‌ای در خصوص توافق با هر یک از دو حالت دارند و اجماع اندکی پیرامون آن وجود دارد، با این حال تمایل اندکی به سمت حالت دوم وجود دارد. ضریب واریانس پاسخ‌ها به این پرسش -۲.۳۰ است که نشان‌دهنده میزان پراکندگی نظرات خبرگان است.

میزان توافق خبرگان در خصوص این پرسش در دور دوم دلفی به صورت شکل ۴ نشان داده شده است که بیانگر آن است که خبرگان کتابخانه‌های عمومی در دور دوم بیشتر به سمت حالت مرکزی (عدم اتفاق نظر) تمایل دارند. ضریب واریانس پاسخ‌ها به این پرسش در دور دوم نیز معادل -۲۱.۹۰ است که نشان می‌دهد پراکندگی آراء خبرگان درباره این پرسش در دور دوم، بیشتر شده است.

جدول ۶. میزان موافقت خبرگان با هر یک از گزینه‌ها در دور دوم دلفی

موافقان گزینه الف	موافقان گزینه ب	موافقان گزینه پ	موافقان گزینه ت	موافقان گزینه ث	موافقان گزینه ج	شاخص اجماع	ضریب واریانس
۹٪	۴۱٪	۵٪	۲۳٪	۲۳٪	۰	-۰.۰۹	-۲۱.۹۰

شکل ۴. شاخص اجماع وضعیت دوم در دور دوم دلفی

شاخص تخصص این وضعیت در دور اول و دوم دلفی به صورت جدول ۷ است.

ضریب واریانس	شاخص اهمیت	موافقان گزینه ت	موافقان گزینه پ	موافقان گزینه ب	موافقان گزینه الف	دور اول دلفی
۱۰.۷۰	۷۳.۲۱	۰٪	۷٪	۴۳٪	۵۰٪	دور اول دلفی
۱۱.۳۳	۶۵.۹۱	۰٪	۹٪	۵۵٪	۳۶٪	دور دوم دلفی

شاخص اهمیت این وضعیت در دور اول و دوم دلفی به صورت جدول ۸ است.

ضریب واریانس	شاخص اهمیت	موافقان گزینه ت	موافقان گزینه پ	موافقان گزینه ب	موافقان گزینه الف	دور اول دلفی
۵.۳۱	۹۰.۱۸	۰٪	۴٪	۱۴٪	۸۲٪	دور اول دلفی
۱۱.۷۱	۸۴.۰۹	۵٪	۹٪	۹٪	۷۷٪	دور دوم دلفی

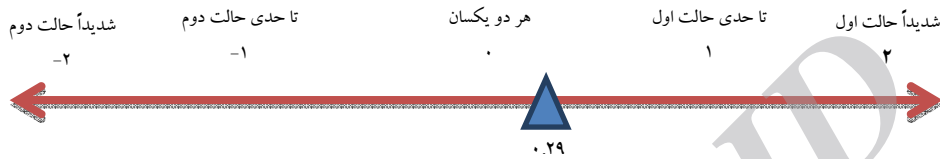
وضعیت عدم قطعیت ۳: محلی‌گرایی در مقابل جهانی‌گرایی

وضعیت ۱: کتابخانه‌های عمومی سعی می‌کنند خدمات محلی را در قالب منابع فرهنگی محلی و بومی ارائه دهند و فرهنگ بومی را ترویج کنند.
وضعیت ۲: کتابخانه‌های عمومی سعی می‌کنند خدمات خود را در سطح جهان ارائه دهند و جهانی‌سازی را تسهیل کنند.

میزان توافق خبرگان در هر یک از دو حالت در جدول ۹ و به صورت ترسیمی در شکل ۵ نشان داده شده است:

جدول ۹. میزان موافقت خبرگان با هر یک از گزینه‌ها در دور اول دلفی

مؤافقان گزینه الف	مؤافقان گزینه ب	مؤافقان گزینه پ	مؤافقان گزینه ت	مؤافقان گزینه ث	مؤافقان گزینه ج	شاخص اجماع	ضریب واریانس
۱۴ درصد	۴۳ درصد	۷ درصد	۲۹ درصد	۷ درصد	۰	۰.۲۹	۵.۴۱

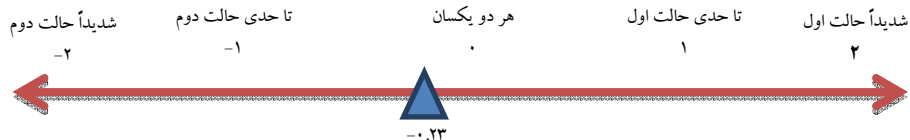
شکل ۵. شاخص اجماع وضعیت اول در دور اول دلفی

حرکت در هر یک از دو سوی محور نشان‌دهنده میزان تمایل به سمت یکی از دو حالت پیشگام است. شکل ۶ نشان می‌دهد که خبرگان حوزه کتابخانه‌های عمومی، نظرات پراکنده‌ای در خصوص توافق با هر یک از دو حالت دارند و اجماع اندکی پیرامون آن وجود دارد، با این حال تمایل اندکی به سمت حالت اول وجود دارد. ضریب واریانس پاسخ‌ها به این پرسش ۵.۴۱ است که نشان‌دهنده میزان پراکنده‌ی نظرات خبرگان است.

میزان توافق خبرگان در خصوص این پرسش در دور دوم دلفی به صورت شکل ۷ نشان داده شده است که بیانگر آن است که خبرگان کتابخانه‌های عمومی در دور دوم بیشتر به حالت دوم متمایل شده‌اند با این وجود همچنان نزدیک به وضعیت مرکزی هستند. ضریب واریانس پاسخ‌ها به این پرسش در دور دوم نیز معادل ۱۴.۲۲- است که نشان می‌دهد پراکنده‌ی آراء خبرگان درباره این پرسش در دور دوم، بیشتر شده است.

جدول ۱۰. میزان موافقت خبرگان با هر یک از گزینه‌ها در دور دوم دلفی

مؤافقان گزینه الف	مؤافقان گزینه ب	مؤافقان گزینه پ	مؤافقان گزینه ت	مؤافقان گزینه ث	مؤافقان گزینه ج	شاخص اجماع	ضریب واریانس
۳۲٪	۹٪	۵٪	۱۴٪	۴۱٪	۰	-۰.۲۳	-۱۴.۲۲

شکل ۶. شاخص اجماع وضعیت سوم در دور دوم دلفی

شاخص تخصص این وضعیت در دور اول و دوم دلفی به صورت جدول ۱۱ است.

ضریب واریانس	شاخص اهمیت	موافقان گزینه ت	موافقان گزینه پ	موافقان گزینه ب	موافقان گزینه الف	
۱۱.۷۶	۶۰.۷۱	۰٪	۱۴٪	۵۷٪	۲۹٪	دور اول دلفی
۹.۲۹	۶۲.۵۰	۰٪	۵٪	۶۸٪	۲۷٪	دور دوم دلفی

شاخص اهمیت این وضعیت در دور اول و دوم دلفی به صورت جدول ۱۲ است.

ضریب واریانس	شاخص اهمیت	موافقان گزینه ت	موافقان گزینه پ	موافقان گزینه ب	موافقان گزینه الف	
۵.۷۰	۹۱.۰۷	۰	٪۷	٪۷	٪۸۶	دور اول دلفی
۴.۷۸	۹۲.۰۵	۰٪	۵٪	۹٪	۸۶٪	دور دوم دلفی

وضعیت عدم قطعیت ۴: اداره محلی یا اداره ملی کتابخانه‌های عمومی (نقش دولت)

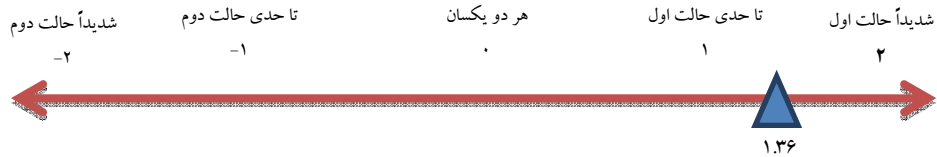
وضعیت ۱: کتابخانه‌های عمومی به صورت محلی اداره می‌شوند و دولت تنها آیین‌نامه‌ها را وضع می‌کند.

وضعیت ۲: کتابخانه‌های عمومی به صورت ملی اداره می‌شوند و دولت در تمامی فعالیت‌های کتابخانه نقش اجرایی دارد.

میزان توافق خبرگان در هر یک از دو حالت در جدول ۱۳ و به صورت ترسیمی در شکل ۷ نشان داده شده است:

جدول ۱۳. میزان موافقت خبرگان با هر یک از گزینه‌ها در دور اول دلفی

ضریب واریانس	شاخص اجماع	موافقان گزینه ج	موافقان گزینه ث	موافقان گزینه ت	موافقان گزینه پ	موافقان گزینه ب	موافقان گزینه الف
۰.۵۰	۱.۳۶	۰	۰	٪۷	۰	٪۴۳	٪۵۰

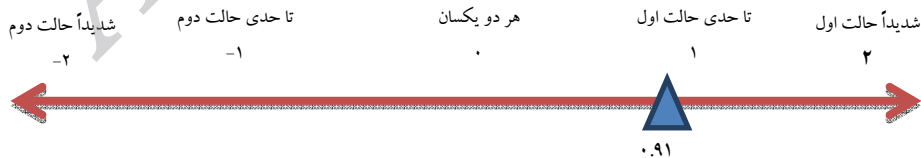

شکل ۷. شاخص اجماع وضعیت اول در دور اول دلفی

حرکت در هر یک از دو سوی محور نشان‌دهنده میزان تمایل به سمت یکی از دو حالت پیشگام است. شکل ۸ نشان می‌دهد که خبرگان حوزه کتابخانه‌های عمومی بیشتر به سمت اداره محلی کتابخانه‌های عمومی تمایل دارند. ضریب واریانس پاسخ‌ها به این پرسش ۰.۵۰ است که نشان‌دهنده میزان پراکندگی اندک نظرات خبرگان در این وضعیت است. میزان توافق خبرگان در خصوص این پرسش در دور دوم دلفی به صورت شکل ۹ نشان داده شده است که بیانگر آن است که خبرگان کتابخانه‌های عمومی در دور دوم بیشتر به سمت حالت میانه تمایل پیدا کرده‌اند، با این وجود هنوز مقدار این شاخص نزدیک به عدد ۱ است. ضریب واریانس پاسخ‌ها به این پرسش در دور دوم نیز معادل ۱.۲۵ است که نشان می‌دهد پراکندگی آراء خبرگان درباره این پرسش در دور دوم، بیشتر شده است:

جدول ۱۴. میزان موافقت خبرگان با هر یک از گزینه‌ها در دور دوم دلفی

موافقت گزینۀ الف	موافقت گزینۀ ب	موافقت گزینۀ پ	موافقت گزینۀ ت	موافقت گزینۀ ث	موافقت گزینۀ ج	شاخص واریانس
۲۷٪	۵۵٪	۵٪	۹٪	۵٪	۰	۱.۲۵

شکل ۸. شاخص اجماع وضعیت چهارم در دور دوم دلفی

شاخص تخصص این وضعیت در دور اول و دوم دلفی به صورت جدول ۱۵ است:

ضریب واریانس	شاخص اهمیت	موافقان گزینه ت	موافقان گزینه پ	موافقان گزینه ب	موافقان گزینه الف	
۱۰.۸۷	۶۹.۶۴	۰٪	۷٪	۵۰٪	۴۳٪	دور اول دلفی
۱۴.۹۴	۶۵.۹۱	۵٪	۹٪	۴۵٪	۴۱٪	دور دوم دلفی

شاخص اهمیت این وضعیت در دور اول و دوم دلفی به صورت جدول ۱۶ است:

ضریب واریانس	شاخص اهمیت	موافقان گزینه ت	موافقان گزینه پ	موافقان گزینه ب	موافقان گزینه الف	
۶.۴۴	۸۹.۲۹	۰	۷٪	۱۱٪	۸۶٪	دور اول دلفی
۵.۱۹	۸۸.۶۴	۰٪	۰٪	۲۳٪	۷۷٪	دور دوم دلفی

وضعیت عدم قطعیت ۵: عمومی در مقابل تخصصی (خدمات)

وضعیت ۱: کتابخانه‌های عمومی اطلاعات مورد نیاز عموم را ارائه می‌کنند.

وضعیت ۲: کتابخانه‌های عمومی سعی می‌کنند اطلاعات مرتبط با مشاغل و زمینه‌های

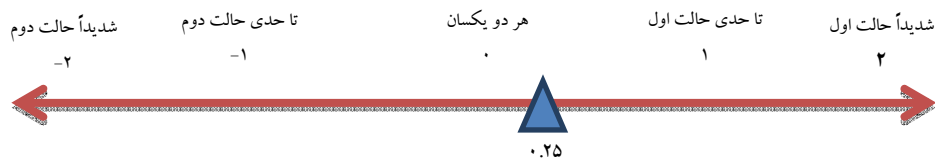
خاص را ارائه کنند.

میزان توافق خبرگان در هر یک از دو حالت نتایج در جدول ۱۷ و به صورت ترسیمی در

شکل ۹ نشان داده شده است:

جدول ۱۷. میزان موافقت خبرگان با هر یک از گزینه‌ها در دور اول دلفی

ضریب واریانس	شاخص اجماع	موافقان گزینه ج	موافقان گزینه ث	موافقان گزینه ت	موافقان گزینه پ	موافقان گزینه ب	موافقان گزینه الف
۱۰.۵۶	۰.۲۵	۰	۲۹٪	۷٪	۰	۳۹٪	۲۵٪

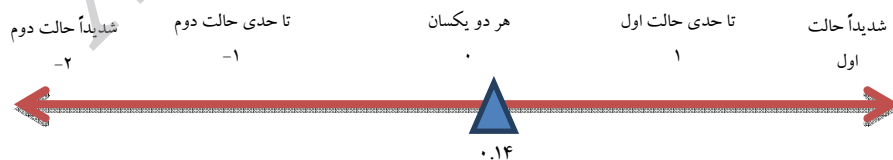
شکل ۹. شاخص اجماع وضعیت اول در دور اول دلفی

حرکت در هر یک از دو سوی محور نشان‌دهنده میزان تمایل به سمت یکی از دو حالت پیشگام است. شکل ۱۰ نشان می‌دهد که خبرگان حوزه کتابخانه‌های عمومی، نظرات پراکنده‌ای در خصوص توافق با هر یک از دو حالت دارند و اجماع اندکی پیرامون آن وجود دارد، با این حال تمایل اندکی به سمت حالت اول وجود دارد. ضریب واریانس پاسخ‌ها به این پرسش ۱۰.۵۶ است که نشان‌دهنده میزان پراکندگی نظرات خبرگان است.

میزان توافق خبرگان در خصوص این پرسش در دور دوم دلفی به صورت شکل ۱۰ نشان داده شده است که بیانگر آن است که خبرگان کتابخانه‌های عمومی در دور دوم بیشتر به سمت مرکز یعنی عدم توافق بیشتر بر روی هر یک از دو حالت، متمایل شده‌اند. ضریب واریانس پاسخ‌ها به این پرسش در دور دوم نیز معادل ۱۹.۰۶ است که نشان می‌دهد پراکندگی آراء خبرگان درباره این پرسش در دور دوم، بیشتر شده است.

جدول ۱۸. میزان موافقت خبرگان با هر یک از گزینه‌ها در دور دوم دلفی

موافقت گزینه الف	موافقت گزینه ب	موافقت گزینه پ	موافقت گزینه ت	موافقت گزینه ث	موافقت گزینه ج	شاخص اجماع	ضریب واریانس
۱۸٪	۴۵٪	۰٪	۵٪	۳۲٪	۰	۰.۱۴	۱۹.۰۶

شکل ۱۰. شاخص اجماع وضعیت پنجم در دور دوم دلفی

شاخص تخصص این وضعیت در دور اول و دوم دلفی به صورت جدول ۱۹ است:

ضریب واریانس	شاخص اهمیت	موافقان گزینه ت	موافقان گزینه پ	موافقان گزینه ب	موافقان گزینه الف	
۱۰.۶۶	۶۶.۰۷	۰٪	۷٪	۵۷٪	۳۶٪	دور اول دلفی
۸.۱۶	۶۳.۶۴	۰٪	۰٪	۷۳٪	۲۷٪	دور دوم دلفی

شاخص اهمیت این وضعیت در دور اول و دوم دلفی به صورت جدول ۲۰ است:

ضریب واریانس	شاخص اهمیت	موافقان گزینه ت	موافقان گزینه پ	موافقان گزینه ب	موافقان گزینه الف	
۱۲.۷۹	۷۸.۵۷	۷٪	۰٪	۲۹٪	۶۴٪	دور اول دلفی
۱۷.۴۳	۷۰.۴۵	۵٪	۱۸٪	۲۳٪	۵۵٪	دور دوم دلفی

وضعیت عدم قطعیت ۶: آشفستگی حاصل از فن‌آوری اطلاعات در برابر نظم حاصل از آن

وضعیت ۱: فن‌آوری‌های جدید اطلاعات و ارتباطات باعث به وجود آمدن قالب‌های نوی از اطلاعات می‌شود که مدام مردم در پی یادگیری شیوه استفاده از آنها هستند که این امر باعث آشفستگی در استفاده از محمول‌های اطلاعاتی و خدمات کتابخانه‌های عمومی خواهد شد.

وضعیت ۲: فن‌آوری‌های جدید اطلاعات و ارتباطات باعث تسهیل استفاده از خدمات کتابخانه‌ها خواهند شد و از این طریق نظم بر فعالیت‌های کتابخانه‌ای حکم‌فرما خواهد شد.

میزان توافق خبرگان در هر یک از دو حالت در جدول ۲۱ و به صورت ترسیمی در شکل

۱۱ نشان داده شده است:

جدول ۲۱. میزان موافقت خبرگان با هر یک از گزینه‌ها در دور اول دلفی

ضریب واریانس	شاخص اجماع	موافقان گزینه ج	موافقان گزینه ث	موافقان گزینه ت	موافقان گزینه پ	موافقان گزینه ب	موافقان گزینه الف
-۳.۲۶	-۰.۶۲	۰	۳۱٪	۳۸٪	۸٪	۸٪	۱۵٪

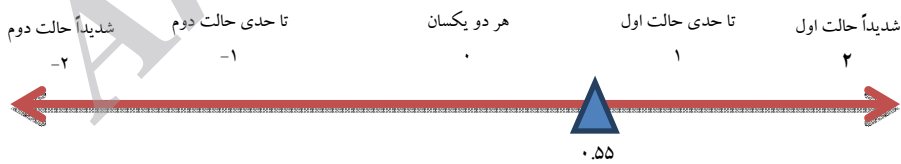

شکل ۱۱. شاخص اجماع وضعیت اول در دور اول دلفی

حرکت در هر یک از دو سوی محور نشان‌دهنده میزان تمایل به سمت یکی از دو حالت پیشگام است. شکل ۱۲ نشان می‌دهد که خبرگان حوزه کتابخانه‌های عمومی، نظرات پراکنده‌ای در خصوص توافق با هر یک از دو حالت دارند و اجماع اندکی پیرامون آن وجود دارد، با این حال تمایل اندکی به سمت حالت دوم وجود دارد. ضریب واریانس پاسخ‌ها به این پرسش ۳.۲۶- است که نشان‌دهنده میزان پراکندگی نظرات خبرگان است. میزان توافق خبرگان در خصوص این پرسش در دور دوم دلفی (شکل ۱۳) نشان می‌دهد که خبرگان کتابخانه‌های عمومی در دور دوم بیشتر به سمت حالت اول تمایل داشته‌اند. ضریب واریانس پاسخ‌ها به این پرسش در دور دوم نیز معادل ۳.۱۰ است که نشان می‌دهد پراکندگی آراء خبرگان درباره این پرسش در دور دوم، کمتر شده است.

جدول ۲۲. میزان موافقت خبرگان با هر یک از گزینه‌ها در دور دوم دلفی

موافقتان گزینه الف	موافقتان گزینه ب	موافقتان گزینه پ	موافقتان گزینه ت	موافقتان گزینه ث	موافقتان گزینه ج	شاخص اجماع	ضریب واریانس
۱۸٪	۵۵٪	۵٪	۹٪	۱۴٪	۰	۰.۵۵	۳.۱۰

شکل ۱۲. شاخص اجماع وضعیت ششم در دور دوم دلفی

شاخص تخصص این وضعیت در دور اول و دوم دلفی به صورت جدول ۲۳ است:

ضریب واریانس	شاخص اهمیت	موافقان گزینه ت	موافقان گزینه پ	موافقان گزینه ب	موافقان گزینه الف	
۱۱.۰۳	۷۱.۱۵	۰٪	۸٪	۴۶٪	۴۶٪	دور اول دلفی
۹.۸۰	۶۴.۷۷	۰٪	۵٪	۶۴٪	۳۲٪	دور دوم دلفی

شاخص اهمیت این وضعیت در دور اول و دوم دلفی به صورت جدول ۲۴ است:

ضریب واریانس	شاخص اهمیت	موافقان گزینه ت	موافقان گزینه پ	موافقان گزینه ب	موافقان گزینه الف	
۵.۶۹	۸۹.۴۲	۰	٪۴	٪۱۵	٪۸۱	دور اول دلفی
۱۴.۲۹	۷۵.۰۰	٪۵	٪۹	٪۲۷	٪۵۹	دور دوم دلفی

وضعیت عدم قطعیت ۷: خدمات رایگان در مقابل خدمات پولی

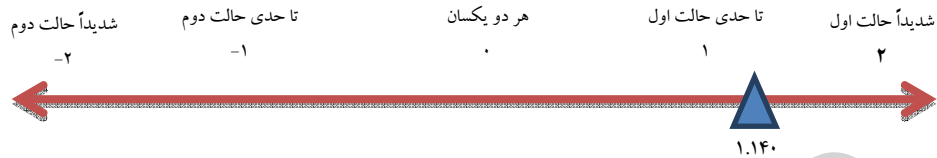
وضعیت ۱: کتابخانه‌های عمومی به واسطه نقشی که در اجتماع خواهند داشت می‌توانند با بودجه‌ای که از دولت دریافت می‌کنند خدمات رایگان ارائه کنند.

وضعیت ۲: کمبود بودجه باعث خواهد شد که کتابخانه‌های عمومی طیف وسیعی از خدمات خود را در قبال دریافت مبلغی از کاربران ارائه کنند.

میزان توافق خبرگان در هر یک از دو حالت با سنجش موسوم به شاخص اجماع اندازه‌گیری می‌شود. این نتایج در جدول ۲۵ و به صورت ترسیمی در شکل ۱۳ نشان داده شده است:

جدول ۲۵. میزان موافقت خبرگان با هر یک از گزینه‌ها در دور اول دلفی

ضریب واریانس	شاخص اجماع	موافقان گزینه ج	موافقان گزینه ث	موافقان گزینه ت	موافقان گزینه پ	موافقان گزینه ب	موافقان گزینه الف
۰.۸۹	۱.۱۴	۰	۰	۱۴ درصد	۰	۴۳ درصد	۴۳ درصد

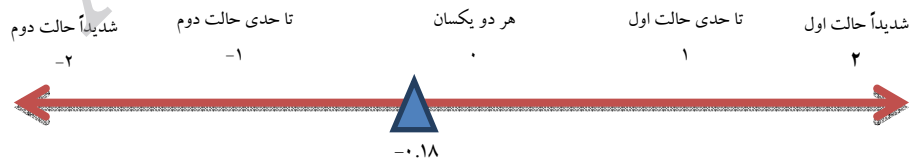
شکل ۱۳. شاخص اجماع وضعیت اول در دور اول دلفی

حرکت در هر یک از دو سوی محور نشان‌دهنده میزان تمایل به سمت یکی از دو حالت پیشگام است. شکل ۱۳ نشان می‌دهد که خبرگان حوزه کتابخانه‌های عمومی پراکندگی اندکی در خصوص توافق با هر یک از دو حالت دارند و متمایل به حالت اول یعنی ارائه خدمات رایگان هستند. ضریب واریانس پاسخ‌ها به این پرسش ۰.۸۹ است که نشان‌دهنده پراکندگی اندک نظرات خبرگان است.

میزان توافق خبرگان در خصوص این پرسش در دور دوم دلفی (شکل ۱۴) بیانگر آن است که خبرگان کتابخانه‌های عمومی در دور دوم با یک چرخش، متمایل به مرکز محور شده‌اند و این بدان معنا است که عدم توافق بر این وضعیت بیشتر شده است. ضریب واریانس پاسخ‌ها به این پرسش در دور دوم نیز معادل ۱۵.۵۲- است که نشان می‌دهد پراکندگی آراء خبرگان درباره این پرسش در دور دوم بسیار بیشتر شده است.

جدول ۲۶. میزان موافقت خبرگان با هر یک از گزینه‌ها در دور دوم دلفی

موافقتان گزینه الف	موافقتان گزینه ب	موافقتان گزینه پ	موافقتان گزینه ت	موافقتان گزینه ث	موافقتان گزینه ج	شاخص اجماع	ضریب واریانس
۱۸٪	۳۲٪	۵٪	۵٪	۴۱٪	۰	-۰.۱۸	-۱۵.۵۲

شکل ۱۴. شاخص اجماع وضعیت هفتم در دور دوم دلفی

شاخص تخصص این وضعیت در دور اول و دوم دلفی به صورت جدول ۲۷ است:

ضریب واریانس	شاخص اهمیت	موافقان گزینه ت	موافقان گزینه پ	موافقان گزینه ب	موافقان گزینه الف	
۱۲.۳۵	۷۵.۰۰	۰٪	۱۴٪	۲۹٪	۵۷٪	دور اول دلفی
۱۰.۲۵	۶۹.۳۲	۰٪	۵٪	۵۵٪	۴۱٪	دور دوم دلفی

شاخص اهمیت این وضعیت در دور اول و دوم دلفی به صورت جدول ۲۸ است:

ضریب واریانس	شاخص اهمیت	موافقان گزینه ت	موافقان گزینه پ	موافقان گزینه ب	موافقان گزینه الف	
۹.۴۱	۸۵.۷۱	۰	۱۴ درصد	۷ درصد	۷۹ درصد	دور اول دلفی
۱۳.۲۸	۷۳.۸۶	۵٪	۵٪	۳۶٪	۵۵٪	دور دوم دلفی

جمع‌بندی نتایج دلفی

در جدول ۲۸ میزان اجماع خبرگان دربارهٔ عدم قطعیت‌های حوزه کتابخانه‌های عمومی در دو دور اول و دوم دلفی برای مقایسه کنار هم قرار گرفته است:

جدول ۲۸. میزان اجماع خبرگان دربارهٔ ۷ عدم قطعیت کتابخانه‌های عمومی

ردیف	عدم قطعیت	شاخص اجماع دور اول	شاخص اجماع دور دوم	شاخص اهمیت در دور دوم
۱	فضای فیزیکی در مقابل فضای مجازی	۰.۲۱	۰.۲۷	۸۵.۲۳
۲	منابع فیزیکی در مقابل عنوان منابع مجازی	-۰.۵۰	-۰.۰۹	۸۴.۰۹
۳	محلی‌گرایی در مقابل جهانی‌گرایی	۰.۲۹	-۰.۲۳	۹۲.۰۵
۴	اداره محلی یا اداره ملی	۱.۳۶	۰.۹۱	۸۸.۶۴
۵	عمومی در مقابل تخصصی	۰.۲۵	۰.۱۴	۷۰.۷۵
۶	آشفتگی در برابر نظم حاصل از فن‌آوری اطلاعات	-۰.۶۲	۰.۵۵	۷۵.۰۰
۷	خدمات رایگان در مقابل خدمات پولی	۱.۱۴	-۰.۱۸	۷۳.۸۶
	میانگین	۰.۳۰	۰.۱۹	۸۱.۳۳

مشاهده می‌شود که نظر خبرگان در دور اول و دوم دلفی درباره عدم قطعیت‌ها، تغییراتی داشته است. دو معیار برای انتخاب عدم قطعیت‌های اساسی مورد توجه قرار گرفت. معیار اول قدر مطلق شاخص اجماع دور دوم دلفی که هرچه به صفر نزدیک‌تر باشد یک عدم قطعیت اساسی تلقی می‌شود. از این روی اساسی‌ترین عدم قطعیت‌ها به لحاظ شاخص اجماع آنهاایی بودند که عدد این شاخص برای آنها از میانگین قدر مطلق تک تک شاخص‌های اجماع کمتر باشد. از بین ۷ عدم قطعیت موجود، ۵ عدم قطعیت (۱، ۲، ۳، ۵، ۷) وجود داشت که بر اساس این معیار اساسی تلقی می‌شد.

معیار دوم برای انتخاب عدم قطعیت‌های اساسی، شاخص اهمیت هر یک از عدم قطعیت‌ها در دور دوم دلفی بود. بر اساس این معیار اگر شاخص اهمیت عدم قطعیتی از میانگین عدم شاخص اهمیت عدم قطعیت‌ها بالاتر باشد یک عدم قطعیت اساسی به شمار می‌آید. بر اساس این معیار، چهار شاخص ۱، ۲، ۳، ۴ به عنوان شاخص‌های اساسی به لحاظ اهمیت به شمار می‌آیند. با ترکیب این دو معیار و استخراج اشتراک آنها (یعنی مواردی که از شاخص اجماع پایین و شاخص اهمیت بالایی نسبت به سایر شاخص‌ها برخوردارند) عدم قطعیت‌های ۱، ۲ و ۳ اساسی‌ترین عدم قطعیت‌ها در حوزه کتابخانه‌های عمومی به شمار می‌آیند. یعنی: فضای فیزیکی در مقابل فضای مجازی؛ منابع فیزیکی در مقابل عنوان منابع مجازی؛ محلی‌گرایی در مقابل جهانی‌گرایی. البته از جهتی منابع مجازی وابستگی ذاتی به فضا و مکان مجازی دارند لذا این دو عدم قطعیت تجمیع و به عنوان یک محور در تدوین سناریوها مورد استفاده قرار گرفت.

سناریوهای آینده نهاد ارتباطی رسانه‌ای کتابخانه‌های عمومی ایران

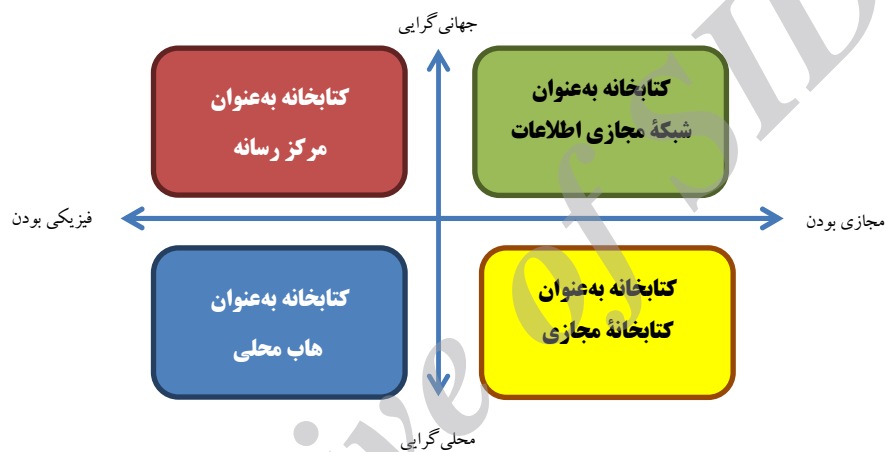
در این بخش، سناریوها با کمک پیشران‌ها که در طول دلفی، استخراج شده‌اند، تکمیل خواهد شد. سناریوها باید فضای عدم قطعیت مسئله را پوشش دهند. البته لازم است تأکید شود که سناریوها لزوماً پایان فرایند سناریونگاری نیستند، بلکه از آنها در گام‌های بعدی برنامه‌ریزی هم استفاده می‌شود. مزیت سناریوها در این فرایند این خواهد بود که برخلاف برنامه‌ریزی‌های سنتی که در آنها برنامه‌ریزی بر اساس یک آینده واحد صورت می‌پذیرد، در این فرایند آینده‌های متنوع و تأثیر بالقوه هر یک از آنها به صورت جداگانه مورد توجه قرار می‌گیرد.

از آنجا که کتابخانه‌های عمومی با آینده‌های باورکردنی متعددی روبه‌رو است، لذا در این مطالعه تلاش بر آن است تا این آینده‌ها شناسایی شوند و در واقع به این پرسش اصلی پاسخ داده

شود که: «سناریوهای متصور برای کتابخانه‌های عمومی چگونه است؟» بر این اساس و با تکیه بر عدم قطعیت‌های استخراج شده در مطالعه دلفی در این مرحله چهار سناریوی حاصل مورد بحث و روایت قرار گرفت. سناریوها بر مبنای دو عامل زیر شناسایی شد:

الف- «فضا و منابع» که دو سر طیف آن «مجازی» و «فیزیکی» است؛

ب- «جهت خدمات» که دو سر طیف آن «ترویج منابع فرهنگی محلی و بومی» و «ترویج فرهنگ جهانی» است.

شکل ۱۶. فضای سناریوها

سناریو ۱: کتابخانه به عنوان هاب^۱ محلی

در ایران همبستگی‌های خانوادگی و اعتماد افراد به یکدیگر دارای درجات بالاست و در ضمن، مصرف‌گرایی به‌اندازه کشورهای مدرن در ایران رسوخ نکرده است. گرایش مردم به چیزهایی است که احتمال تغییر در آنها کم است و فضاهای عمومی که افراد مسن و جوان را کنار یکدیگر جمع می‌کند و ارتباطات آنها را افزایش می‌دهد ارزشمند شمرده می‌شوند و مورد حمایت هستند. از این روی ایده زندگی محلی ایده‌ای برتر به شمار می‌آید و پیمان‌های تجارت منصفانه (به‌جای تجارت آزاد مبتنی بر تقاضا) منعقد می‌شود که بر مبنای عقل سلیم شکل گرفته است.

1. Hub

تغییر آب و هوا و کمبود منابع، بهره‌وری در انرژی را به اولویت اول دولت تبدیل کرده است از این روی گروه‌هایی که غذا و انرژی خود را تولید کنند (نظیر کشاورزان و روستاییان) بیش از پیش مورد توجه و حمایت دولت است و انرژی‌های بازگشت‌پذیر مهمترین دغدغه‌ی بخش انرژی است و تمایل به استفاده از انرژی باد و خورشید بیشتر شده است.

استفاده از اینترنت، شبکه‌های اجتماعی و جهان مجازی به دلیل افزایش هزینه استفاده، کاهش یافته است. این بدان معنا نیست که دست رد به سینه فن‌آوری‌ها زده شده، بلکه بدان معناست که مردم در استفاده از این گونه فن‌آوری‌های و هزینه‌ای که بدان پرداخت می‌کنند محتاط‌تر شده‌اند و استفاده از فن‌آوری با نیازهای برتر انسانی در یک وضعیت تعادلی مورد استفاده قرار می‌گیرند.

تنها استثنا عالم الکترونیک که هنوز محبوبیت خود را دارد، موبایل است که همچنان در طول سال‌ها بر تعداد آن افزوده می‌شود و استفاده از آن نیز با وجود افزایش کلی با شتاب کمتری پیش می‌رود، چرا که تحقیقات ثابت می‌کنند که استفاده از موبایل با ابتلا به سرطان همبستگی دارد. با انتشار این تحقیقات دولت سعی می‌کنند تا استفاده از موبایل را محل‌های دولتی و عمومی نظیر مدارس، بیمارستان‌ها و کتابخانه‌ها محدود کند. موبایل، سیگار هزاره جدید است. جنبش استفاده از منابع امن به نفع کتاب‌های فیزیکی تمام می‌شود. کتاب‌های الکترونیک به دلیل عدم ثبات پس زده می‌شوند. این احساس نیز وجود دارد که ابزارهای دیجیتال نظیر کتاب الکترونیک در طولانی مدت برای هیچ کس سودی ندارد. برای مثال مجموعه‌ای از تحقیقات علمی نشان می‌دهند که تکرار استفاده از ابزارهای سیار به دلیل تمرکز به فرد باعث کاهش همدلی شده است و نیز به دلیل فقدان فهم زمینه‌ای باعث کاهش هوش و حافظه می‌شود.

کتاب فیزیکی جلوه‌ای دوباره خواهد یافت و کتابخانه‌های فیزیکی به عنوان ارکان مهم اجتماعات محلی به شمار خواهند رفت: جایی که مردم می‌توانند تعامل طبیعی و جسمی داشته باشند و با یکدیگر تعامل کنند. از این روی کتابخانه‌ها به هاب‌های محلی اطلاعات تبدیل می‌شوند و توزیع اطلاعات حیاتی جامعه را بر عهده دارند و پناهگاهی برای افراد و گروه‌ها به وجود می‌آورند تا در آنها دانش و حمایت یکجا در اختیارشان باشد.

از طرفی توجه به قالب‌های فیزیکی باعث رشد صنعت نشر و بازار نشر می‌شود. با این

وجود بودجه دولتی که به کتابخانه‌های عمومی اختصاص داده می‌شود پایین است و دلیل آن رشد اقتصادی پایین و البته در اولویت بودن بهداشت و نگهداری از افراد مسن نسبت به سایر موارد اجتماعی است. قوانین استفاده از کتابخانه‌ها نیز به گونه‌ای تغییر کرده‌اند که مبالغ پرداختی مشتریان برای خدمات افزایش یافته است. از نظر ساختمان نیز کتابخانه‌ها دچار مشکل هستند. کتابخانه‌ها در تلاش برای احیاء ساختمان‌های قدیمی که تحت تاثیر آب و هوا و گذر زمان فرسوده شده‌اند، هستند. از طرفی فشار دولت برای استفاده از ساختمان‌های با فضاهای سبز و طبیعی برای کتابخانه بالاست.

نشانه‌های اولیه وقوع سناریو

- گزارش‌هایی که نشان می‌دهد اثرات تغییر آب و هوا بیش از انتظار بوده است؛
- گزارش‌هایی مبنی بر دوری افراد از فن‌آوری؛
- گزارش‌هایی که نشان می‌دهند رسانه‌های دیجیتال و شبکه‌های اجتماعی به مغز کودکان آسیب می‌زنند؛
- محدودیت‌های بیشتر در استفاده از منابع به‌ویژه آب و برق؛
- دولتمردان، کتابخانه‌ها را با مفاهیمی نظیر «اجتماع» و «عدالت اجتماعی» به کار می‌برند؛
- ممنوعیت استفاده از تکنولوژی در برخی مکان‌ها؛
- پژوهش‌ها نشان می‌دهد کتابداران افراد معتمد جامعه به شمار می‌روند؛
- پژوهش‌های نشان می‌دهند که مردم از کتابخانه به دلیل امنیت و سلامت آن استفاده می‌کنند؛
- کتابخانه‌های عمومی استفاده از ارتباطات سیار را ممنوع می‌کنند؛
- استراتژی‌های توسعه منابع به سمت محیط محلی سوق پیدا می‌کند؛
- اندیشمندان بر ارزش انسان در مقابل فن‌آوری تأکید می‌کنند؛

نمونه پرسش‌هایی که ممکن است از کتابخانه پرسیده شود

- چگونه می‌توانم از شبکه اجتماعی معینی لغو عضویت کنم؟
- نتایج تحقیقاتی را می‌خواهم که درباره اثر کامپیوتر بر روی مغز کودکان انجام شده باشد.

- آدرس کسانی که می‌توانند انرژی خورشیدی را برای خانه‌ام راه‌اندازی کنند از کجا می‌توانم به دست بیاورم؟
- می‌توانم مدتی اینجا بشینم؟ می‌خواهم کمی آرامش داشته باشم.

سناریو ۲: کتابخانه به عنوان مرکز رسانه

ایده تأثیر بر روندهای جهانی جهانی ایده‌ای غالب در کشور است که در کتابخانه‌های به صورت ترویج محتوای جهانی نمود پیدا می‌کند. کتابخانه‌ها سعی می‌کنند ابزارهای لازم برای این فرایند را در اختیار داشته باشند. ایده جهانی‌سازی از سویی نیاز به پذیرش قوانین حق مؤلف دارد. ایران با پیوستن به قانون حمایت از حق مؤلف با چالش‌هایی نظیر خرید حق آثار مورد نیاز برای ترجمه و در نتیجه گران شدن کتاب، ورشکستگی برخی ناشران به دلیل تمرکز بر ترجمه و عدم توانایی پرداخت حق مؤلف مواجه می‌شود. در این صورت با توجه به بودجه‌ای که کتابخانه‌ها در اختیار دارند تهیه برخی منابع برای آنها دشوار می‌شود و کتابخانه‌های مجبور می‌شوند با ایجاد شبکه‌های همکاری بین کتابخانه‌های منابع خود را به اشتراک بگذارند. همچنین نشر سعی می‌کند تا قالب‌های ارزان‌تری برای تولید محتوا عرضه کند. در این شرایط برخی کتابخانه‌های عمومی تبدیل به کتابخانه‌های پیشرو-عموماً در شهرهای بزرگ- می‌شوند. این کتابخانه‌ها خدمات خود را با ابزارهای جدید گسترش می‌دهند و برای کتابخانه‌های دیگر نیز در قبال پرداخت مبالغی خدمات ارائه می‌کنند. از طرفی برخی خدمات برای کاربران نیز در قبال دریافت وجه ارائه می‌شود که نتیجه آن کاهش دسترسی و برابری در برخی مناطق خواهد بود.

از طرفی تفکر تصویری به عنوان عیار فرهنگی جدیدی در ایران به شمار می‌آید و جهان‌واژگان بدون تصویر به چالش کشیده می‌شود و درخواست برای اطلاعات مختصر و سریع^۱ رشد می‌یابد (و این خود منجر به کاهش بیشتر توجه عمیق می‌شود و دور و تسلسلی آغاز می‌شود). و به همین جهت کتابخانه به مرکز ارائه خدمات چندرسانه‌ای تبدیل می‌شود. فیلم و مولتی‌مدیا اصلی‌ترین منابع به امانت رفته در کتابخانه می‌شوند.

افراد یا گروهی اکنون ابزارهای لازم برای خلق و توزیع اطلاعات و ایده‌هایشان را در قالب جدید پیدا می‌کنند. وضعیت به گونه‌ای است که استفاده‌کنندگان از اطلاعات از

1. Snack-sized information

تولید کنندگان محتوا تغذیه می‌کنند و تولید کنندگان محتوا از مصرف کنندگان اطلاعات. افراد و مؤسسات به شدت شبکه‌ای و مشارکتی شده و کاربران کتابخانه‌های عمومی یاد می‌گیرند که بین قالب‌های مختلف اطلاعات به راحتی جابجا شده و استفاده کنند.

فناوری پاک به اندازه‌ای است که برخی مسائل مرتبط با تغییر آب و هوا را کم کرده است اما نه تمام آنها را. با وجود اینکه اینترنت بسیار محبوبیت دارد اما استفاده از اطلاعات متنی نیز از رونق نیافتاده است. در چنین شرایطی فروش کتاب چاپی، روزنامه‌ها و مجلات نیز رونق دارد و بسیاری از مؤسسات نشر برای تبلیغ و فروش کتاب‌های چاپ شده خود از اینترنت استفاده می‌کنند. کتابخانه‌ها نیز با توسعه بازاریابی خدمات خود در فضای مجازی و واقعی فعال‌اند.

شهرهای بزرگ نظیر تهران افراد کارآفرین را جذب می‌کند اما سایر مناطق مانند روستاها چالش جذب استعداد های خلاق را دارند. این دوقطبی شدن به صورت ویژه‌ای در کتابخانه‌های عمومی آشکار است؛ کتابخانه‌های شهری استعداد های خلاق را جذب می‌کنند، در حالی که کتابخانه‌های درجه ۲ و ۳ چالش جذب نیروی انسانی خلاق دارند.

بسیاری از افراد به‌ویژه آن والدینی که کودک خردسال و نوجوان دارند، برای رسانه‌های فیزیکی و فضاهای فیزیکی ارزش بالایی قائل هستند. بخشی از این امر به دلیل این است که بسیاری از افراد درباره قابلیت اعتماد مواد جدید دچار تردید هستند. همچنین استفاده از اشیاء و فضاهای فیزیکی به دلیل جنبه‌های جذاب و زیبایی‌شناسانه مورد توجه هستند. به عبارتی بعد از چند دهه زندگی دیجیتال مردم حس می‌کنند که چیزی در زندگی آنها گم شده است و این چیز باید قالبی فیزیکی و ملموس داشته باشد: مردم، مکان‌ها، و اشیاء و ... با این توصیف کتابخانه‌ها در صحنه برهم کنش انسان و اشیاء نقش خود را باز می‌یابند و در کنار این خدمت، خدمات دیگری نظیر کیوسک‌های راهنما در مراکز خرید، فرودگاه‌ها و بیمارستان‌ها و مراکز فکری از کارافتادگان در بیمارستان‌ها به کاربران خود ارائه می‌کنند.

کتابداران به دستیاران و ناوبران دانشی با ارزش تبدیل می‌شوند که هم در فضای غربالگری اطلاعات (به منظور ارائه منابع موثق) و هم در فضای زمینه‌ای کردن دانش و اطلاعات قابل اعتماد هستند. از طرفی کتابداران خود محتوا نیز تولید می‌کنند. تاریخ محلی نه تنها آرشیو می‌شود بلکه به صورت محلی سامان داده می‌شود و در فهرست‌ها در دسترس عموم قرار می‌گیرند.

با وجودی که دولت بودجه‌ای را برای کتابخانه‌ها در نظر گرفته است، اما این بودجه برای هزینه‌های راه‌اندازی خدمات پایه کافی نیست، از این رو کتابخانه‌ها برخی از خدمات خود را در ازای دریافت مبلغی ارائه می‌کنند که این امر نیز مسائلی را درباره دسترسی همگانی و برابری به وجود می‌آورد. این موارد منجر به این می‌شود که قانون جدیدی برای کتابخانه‌ها تدوین شود که از یک سو دسترسی به کتابخانه را گسترش می‌دهد و از طرفی خدمات جدیدی برای کتابخانه‌ها تعریف می‌کند که در مقابل دریافت مبلغ باشد.

نشانه‌های اولیه وقوع سناریو

- دولت قانون کتابخانه‌ها را به ایده «مراکز رسانه‌ای» ارتباط می‌دهد؛
- اعضای کتابخانه‌ها محتوای کتابخانه‌ای قابل توجهی به وجود می‌آورند؛
- اطلاعات دیجیتال به صورت روزافزونی تگ‌ها و شاخص‌های اعتبار و قابلیت اعتماد محتوا به خود اضافه می‌کنند؛
- بسیاری از درخواست‌هایی که از کتابخانه می‌شود مربوط به خدمات چندرسانه‌ای است؛
- کتابخانه‌های خدماتی در ازای دریافت مبلغ ارائه می‌کنند؛
- فروش رمان‌های تصویری روز به روز در حال افزایش است؛
- کتابخانه‌ها در بازی‌های رایانه‌ای سرمایه‌گذاری عمده می‌کنند؛
- برای اولین بار تعداد چای و قهوه مصرف شده در کتابخانه از میزان امانت بالاتر می‌رود؛
- کتابخانه‌ها تبدیل به مراکز رسانه‌ای با انواع قالب‌ها می‌شوند؛

نمونه پرسش‌هایی که ممکن است از کتابخانه پرسیده شود:

- می‌توانید نرم‌افزار نجوم را در اختیارم بگذارید؟
- بخش بازی‌ها در کتابخانه کجاست؟
- آیا منابع چندرسانه‌ای دانشگاه پیام نور را دارید؟
- فلان کتاب در کدام یک از کتابخانه‌های شهر وجود دارد؟

سناریو ۳: کتابخانه به‌عنوان کتابخانه مجازی

جهان، جهان سرعت و ارتباطات است. وضعیت قالب‌ها و استانداردهای فن‌آوری نیز هر روزه نو می‌شوند و کتابخانه‌ها به قابلیت‌های جدید فن‌آوری اطلاعات پی می‌برند و از آن در ارائه خدمات بهره می‌گیرند. برگه‌دان‌های سنتی کنار می‌رود و جای آنها را بانک‌های اطلاعاتی بزرگ می‌گیرد. از طرفی مواد و منابع جدید به شکل فرامتن پدید می‌آیند و در شبکه‌های مجازی کتابخانه‌ها ارائه می‌شوند.

با بودجه‌ای که به کتابخانه‌ها اختصاص داده می‌شود آنها می‌توانند منابع اطلاعاتی جالب توجهی را به مجموعه خود اضافه کنند و این امکان به وجود می‌آید که اطلاعات شخصی‌سازی شده در اختیار کاربران قرار دهند. قانون حق‌مؤلف به گونه‌ای تغییر می‌کند که افراد برای دسترسی به اطلاعات قابل اعتماد و سودمند مجبور به پرداخت مبالغی از طریق اشتراک‌های سالیانه یا پرداخت به ازای هر استفاده شوند.

ترافیک اینترنت و تعداد کاربران بسیار بالاست و به دلیل تبادل بالای صوت و تصویر دولت به دنبال حل مشکل پهنای باند خواهد بود. از طرفی دولت محدودیت‌هایی برای استفاده از فضای مجازی اعمال خواهد کرد. اولویت دسترسی با خدمات عمومی اساسی است و شرکت‌های بزرگ در نوبت دوم قرار می‌گیرند و خانوارها در اولویت بعدی. در این وضعیت کتابخانه‌های عمومی به‌عنوان مراکز خدمات عمومی اساسی به شمار می‌آیند و شبانه‌روز در فضای مجازی فعال هستند تا اینترنت بی‌سیم را در اختیار کاربران قرار دهند. با توجه به اینکه کتابخانه‌ها می‌توانند یک سلسله از خدمات دولت الکترونیک را تقبل کنند، بودجه بیشتری را نصیب خود می‌کنند.

امنیت اطلاعات و حریم خصوصی در کشاکش نبرد سایبری دولت‌ها، تدوین قوانین فراملی در استفاده از اطلاعات جهانی را ضرورت می‌بخشد و ایده اینترنت پاک و ملی با محتوای محلی و معماری داخلی توسعه و تحقق پیدا می‌کند.

کتاب به صورت بنیانی تغییر می‌کند و استفاده از کتاب الکترونیکی به صورت عمومی و رایج درمی‌آید و حتی در آموزش ابتدایی و دبیرستان استفاده از آن اجباری می‌شود. در چنین وضعیتی کتابخانه‌های عمومی مجموعه‌هایی از کتاب‌های الکترونیک مرتبط با تحصیل و

مشاغل را در خود دارند که قابل دانلود و ذخیره‌سازی در انواع ابزارهای سیار است. کتابخانه‌ها مدت‌هاست که دیگر کتاب فیزیکی جدید به مجموعه خود اضافه نمی‌کنند. کتاب‌های فیزیکی و روزنامه‌ها و مجلات به اقلام تاریخی تبدیل می‌شوند.

نشانه‌های اولیه وقوع سناریو

- دلیل استفاده مردم از کتابخانه‌ها دسترسی به اینترنت و محتوای دیجیتال است؛
- بسیاری از خدمات محلی از طریق سایت کتابخانه‌ها انجام می‌شود؛
- مراجعه حضوری به کتابخانه و ساعات استفاده از آن کاهش می‌یابد؛
- مردم به‌طور مداوم به دنبال جایگزینی یا افزودن ابزارها اطلاعات هستند،
- مراجعه به وب‌سایت کتابخانه‌ها بیش از مراجعه حضوری است.
- میزان دانلود منابع دیجیتال بیش از حد انتظار است.
- آموزش و پرورش کتاب‌های الکترونیک را به‌عنوان کتاب درسی استفاده خواهد کرد؛
- فروش کتاب الکترونیک از کتاب فیزیکی پیشی می‌گیرد (هم به لحاظ تعداد و هم به لحاظ مبلغ).

نمونه پرسش‌هایی که ممکن است از کتابخانه پرسیده شود:

- می‌توانید فهرست تماس‌های موبایلم را به من بدهید؟ هزینه آن چقدر است؟
- چه قالب‌هایی را از فلان داستان دارید؟ کدامیک با آی‌پد من سازگار است؟
- آیا می‌توانید برای ثبت نام الکترونیکی در آزمون کمک کنید.
- آیا فایل کتاب‌های مرجع را هم در سایت قرار داده‌اید؟
- حجم فضای مجازی صفحه من در سایت را می‌توانید بیشتر کنید؟
- برای تهیه یک ایمیل ملی کمک می‌کنید؟

سناریو ۴: کتابخانه در شبکه اطلاعات

تکنولوژی‌های نوین اطلاعات، اقصی نقاط عالم را در شبکه‌های جهانی را به یکدیگر

پیوند می‌دهند. ارتباطات کامپیوتری مجموعه گسترده‌ای از جوامع مجازی را به وجود آورده است. تکنولوژی‌های نوین اطلاعات با ویژگی فراگیری یعنی با نفوذ در همه قلمروهای فعالیت انسانی، نه به‌عنوان یک منبع تأثیر بیرونی بلکه به‌مثابه تاروپودی که چنین فعالیتی در آن تنیده شده است، مشخص می‌شود. دهکده جهانی واقعیت پیدا کرده است، و اینترنت مرزهای جغرافیایی را انکار کرده و هیچ کس نمی‌تواند از قبول مقتضیات تکنولوژیک آن سر باز زند.

معماری شبکه از لحاظ تکنولوژیک باز است و این امر دسترسی گسترده عموم را به شبکه امکان‌پذیر می‌سازد. با این حال نابرابری اجتماعی در عرصه الکترونیک با شدت بسیاری آشکار خواهد شد. معماری باز شبکه، اطمینان از امنیت آن در برابر مهاجمان کار کشته را دشوار می‌سازد. شبکه زندگی در فضای مجازی، مسائل جدیدی را در زمینه اشتغال، ساعات کار و شیوه آموزش به‌وجود می‌آورد. ظهور شهر مجازی در درجه اول موجب کاهش «حرکت جمعیت» در شهر واقعی می‌شود و در درجه بعدی، «فضاهای همزمان» را بدون فرسایش و اصطکاک با یک هندسه موازی امکان‌پذیر می‌سازد.

بزرگ‌ترین مسئله کتابخانه‌ها در این فضا، این است که در این وضعیت چه نیازی به وجود آنها هست. مردم به صورت جهانی در خانه و محل کار و در شبکه مجازی به اطلاعات دسترسی دارند و به‌سهولت می‌توانند قالب‌های مختلف اطلاعات را با قیمت ارزانی تهیه کنند. کتابخانه‌های عمومی تلاش می‌کنند تا با طرح شماری از خدمات در زندگی دوم^۱ مشارکت کنند و به بقای خود ادامه دهند. بدین منظور خدمات کتابخانه‌های عمومی به حوزه‌های عمومی زندگی و نه صرفاً کسب اطلاع و آگاهی کشیده خواهد شد. کتابخانه‌ها به فضای کارخانه‌به‌دوشان دیجیتال که جایی برای کار و فعالیت ندارند تبدیل خواهد شد. با این وجود هیچ‌یک از این توسعه‌ها نمی‌تواند ابزاری برای افزایش بودجه در کتابخانه‌های عمومی شود و در نهایت جریانی از واگذاری کتابخانه‌ها به بخش خصوصی آغاز می‌شود و کتابداران تبدیل به کارگرانی برای تهیه اطلاعات الکترونیک عمومی و تخصصی می‌شوند. در یک حرکت شگفت‌انگیز برخی از کتابخانه‌های عمومی خدمات تجاری ارائه می‌کنند و این موضوع عایدی کتابخانه‌های را بیشتر خواهد کرد. ظهور شرکت‌های ملی مشاوره اطلاعات در سطح جهانی به کسب‌وکاری رایج تبدیل می‌شود.

1. second life

نشانه‌های اولیه وقوع سناریو

- کتابخانه‌های برخی دارایی‌های واقعی خود را به فروش می‌گذارند؛
- شرکت‌ها سعی می‌کنند کتابخانه‌های عمومی و دارایی‌های آنها را بخرند؛
- شرکت‌ها خدمات اطلاعاتی را می‌خرند و قانون حق مؤلف را نفع خود تغییر می‌دهند؛
- کتابداران تبدیل به کارگزارانی برای تهیه اطلاعات الکترونیک می‌شوند؛
- افزایش طول زندگی آنلاین افراد و اوقات فراغت مجازی آنها؛
- دفاتر شرکت‌ها به فضای مجازی منتقل می‌شود؛
- در دیدارها و ارتباط با افراد خانواده دورحضور به امری عادی تبدیل می‌شود؛
- استفاده از نظام‌های مجازی در کتابخانه افزایش می‌یابد؛
- خدمات پولی و اشتراکی عمومی در کتابخانه ایجاد می‌شود؛
- کتابخانه‌ها اعلام می‌کنند که دیگر منابع فیزیکی برای استفاده ندارند؛
- فروش کتاب‌های فیزیکی با شیب بسیار تندی کاهش پیدا می‌کند و نهایتاً متوقف می‌شود.

نمونه پرسش‌هایی که ممکن است از کتابخانه پرسیده شود:

- آیا می‌توانم از فضای کتابخانه برای شرکت در یک کنفرانس مجازی استفاده کنم؟
- می‌توانم برای خرید دیجیتال از کتابخانه استفاده کنم؟
- چه‌طور می‌توانم فایل دیجیتال کتاب را تمدید کنم؟
- کدام پایگاه‌های اطلاعاتی شما به روز است؟
- آیا در شبانه روز می‌توانم از مشاوره شما در فضای مجازی بهره بگیرم؟
- آدرس فلان کتابخانه که تعطیل شد در فضای مجازی چیست؟

نتیجه‌گیری

در تحقیق حاضر، کتابخانه‌های عمومی با توجه به جایگاه و کارکردهایش، به‌مثابه رسانه‌ای ارتباطی تبیین شد و از ساخت سناریو به‌منظور پرداختن به چندگانگی و غیرقابل پیش

بینی بودن آینده استفاده شد. مدل سناریونویسی در این تحقیق مدل سناریونویسی دو در دو بود که از تقاطع دو پیش‌ران دارای عدم قطعیت شکل می‌گیرد. به‌همین دلیل لازم بود تا ابتدا فهرستی از پیش‌ران‌ها شناسایی شود. برای استخراج عدم قطعیت‌های اساسی از روش دلفی بر پایه جمع‌آوری نظریات کارشناسان و متخصصان از طریق ارسال پرسش‌نامه استفاده شد. یافته‌های این تحقیق نشان داد که اساسی‌ترین عدم قطعیت‌ها در حوزه کتابخانه‌های عمومی فضای فیزیکی در مقابل فضای مجازی؛ منابع فیزیکی در مقابل منابع مجازی؛ و محلی‌گرایی در مقابل جهانی‌گرایی به‌شمار می‌آیند. البته از جهتی منابع مجازی وابستگی ذاتی به فضا و مکان مجازی دارند لذا این دو عدم قطعیت تجمع و به‌عنوان یک محور در تدوین سناریوها مورد استفاده قرار گرفت. بدین ترتیب چهار سناریو بر مبنای دو عامل زیر شناسایی شد: الف- «فضا و منابع» که دو سر طیف آن «مجازی» و «فیزیکی» است؛ ب- «جهت خدمات» که دو سر طیف آن «ترویج منابع فرهنگی محلی و بومی» و «ترویج فرهنگ جهانی» است. این چهار سناریو با نام‌های ۱- کتابخانه به‌عنوان هاب محلی ۲- کتابخانه به‌عنوان مرکز رسانه. ۳- کتابخانه به‌عنوان کتابخانه مجازی و ۴- کتابخانه به‌عنوان شبکه مجازی اطلاعات ترسیم گردید. بر این اساس می‌توان به‌طور کلی سناریوها را به شکل زیر جمع‌بندی کرد:

جدول ۲۹. چهار سناریوی نهایی تحقیق

شماره سناریو نام سناریو	۱ هاب محلی	۲ مرکز رسانه	۳ کتابخانه مجازی	۴ کتابخانه در زندگی ۲
ارزش کتابخانه‌های فیزیکی	بالا و فراگیر	متوسط	پایین	پایین
تاثیر تغییر فن‌آوری	اجتماعی	تمرکز بر بازار	نامعین	فردی شده
قوة محرک اجتماعی	تحمل	نوآوری	دیجیتالی سازی	شبکه مجازی
جامعه	بقاگرا	تعاونی	واقعی / مجازی	مجازی
اقتصاد	تنظیمی	دولتی / خصوصی	دولتی / باز	بازار آزاد
فناوری	واپس‌زنی	مطلوب	فرصت	اجتناب‌پذیر
انرژی	اثربخشی	انرژی‌های تجدیدپذیر	تکنولوژی پاک	هسته‌ای

←

شماره سناریو نام سناریو	۱ هاب محلی	۲ مرکز رسانه	۳ کتابخانه مجازی	۴ کتابخانه در زندگی ۲
محیط زیست	تحمل	راه‌حل‌های فناورانه	کمبود منابع	بیرون معرکه
دولت	محلی‌گرایی	کوچک‌سازی	دولت الکترونیک	غیرقابل پیش‌بینی
فراهم‌آوری اطلاعات	کنترل شده	خلق تعاونی	مدیریت شده	نامعین
کار	محلی‌شده	خویش‌فرمایی/قراردادی	دلاوران دیجیتال	خانه به دوشان دیجیتال
نیاز به فضا	تمرکز بر ملاقات	متنوع	امنیت و آرامش دو فضایی	ملاقات از دور
کتاب‌ها	مورد احترام	ترجیح سایر رسانه‌ها	پایگاه الکترونیک	در حاشیه
زندگی خانوادگی	گسترش یافته	شبکه‌ای	هسته‌ای	تکه پاره
فراغت	باز یافته / محلی	تعاونی	آنلاین / انزوا	تحول یافته
شهر	سبز	گسترده	تغییر از حالت موجود	مجازی
قالب‌های رسانه‌ای	چاپی	چند رسانه‌ای	دیجیتالی	دیجیتال/مجازی
آموزش	حمایتی/سنتی	یادگیری مادام‌العمر	یادگیری در زمان نیاز	یادگیری مجازی
تجارت	عمومی / محلی	تجارت هوشمند	عدم قطعیت	نرخ بازار / هرج و مرج
برابری اجتماعی	یکپارچه	قطبیده	کثرت‌گرایی	ناابرابری
شبکه کتابخانه‌های	تمرکز محلی	قطبیده	غیر رقابتی	مجازی / جهانی
بودجه	کم (دولتی)	بالا (خصوصی)	نامنظم (دولتی)	کم (خصوصی)
کارمندگزینی	کم / چند مهارتی	کم / متخصص	مشاور اطلاعاتی	از راه دور / مجازی
خدمات کتابخانه	ممتد	مبسوط	امن و شخصی	تمرکز دیجیتالی
ساختمان کتابخانه	سبز	مدرن	ترکیبی	مجازی
قیمت	رایگان	رایگان و پولی	رایگان	اشتراک و پولی
استفاده از کتابخانه	بالا	بالا	متوسط	کم
نیاز کلیدی کاربران کتابخانه	پناه‌گاه محلی	متنوع	تسهیل اطلاعاتی	اطلاعات عمومی

در پایان باید اشاره شود که با توجه به مغفول ماندن ابعاد نظری مباحث حوزه کتابخانه‌های عمومی به‌عنوان نهاد رسانه‌ای در سطوح ملی و بین‌المللی، مقاله حاضر با استفاده از فنون فرارشته‌ای آینده‌پژوهی، زمینه‌های حضور اثربخش کتابخانه‌های عمومی را در میان رقبای رسانه‌ای خصوصاً رسانه‌های نوظهور بیان کرده است.

منابع

- اسکیدمور، ویلیام (۱۳۸۵). *تفکر نظری در جامعه‌شناسی*. جمعی از مترجمان، چاپ اول. قم: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی.
- پارسازاده، احمد؛ شقاقی، مهدی (۱۳۸۸). کتابخانه‌های عمومی و ساخت واقعیت اجتماعی. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۱۵ (۴). ۶۰-۲۹.
- دانیسی، مارسل (۱۳۸۷). *نشانه‌شناسی رسانه‌ها*. ترجمه گودرز میرانی و بهزاد دوران. تهران: چاپار؛ آنیسه‌نما.
- علیزاده، عزیز (۱۳۸۸). *آینده‌نگاری زیست فن‌آوری در ایران ۱۴۰۴*. تهران: مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور.
- علیزاده، عزیز؛ وحیدی مطلق، وحید؛ و ناظمی، امیر (۱۳۸۷). *سناریونگاری یا برنامه‌ریزی بر پایه سناریوها*. تهران: مؤسسه مطالعات بین‌المللی انرژی.
- کازنو، ژان (۱۳۶۴). *قدرت تلویزیون*. ترجمه علی اسدی. تهران: امیرکبیر.
- مور، استفن (۱۳۸۲). بررسی جامعه‌شناختی رسانه‌های جمعی. ترجمه عبدالرسول یعقوبی. *فصلنامه معرفت*، ۷۲، ۶۳-۶۹.
- ناظمی، امیر و قدیری، روح‌ا.. (۱۳۸۵). *آینده‌نگاری از مفهوم تا اجرا*. تهران: مرکز صنایع نوین.

References

- Kennedy, H. P. (2004). Enhancing Delphi research: methods and results. *Journal of Advanced Nursing*, 45(5), 504-11.
- Landeta, J. (2006). Current validity of the Delphi Method in Social Sciences. *Technological Forecasting and Social Change*, 73(5), 467-82.
- Okoli C. & Pawlowski, S. D. (2004). The Delphi Method as a Research Tool: An Example, Design Considerations and Applications. *Information and Management*, 42 (1), 15-29.
- Schwartz, P. (1991). *The Art of the Long View*. New York: Doubleday Currency.

به این مقاله این‌گونه استناد کنید:

غفاری قدیر، جلال؛ روشندل اربطانی، طاهر و ضیائی، محمدصادق (۱۳۹۲). تدوین سناریوهای متصور برای آینده نهاد رسانه‌ای کتابخانه‌های عمومی ایران. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۱۹ (۳)، ۳۲۸-۲۹۵.